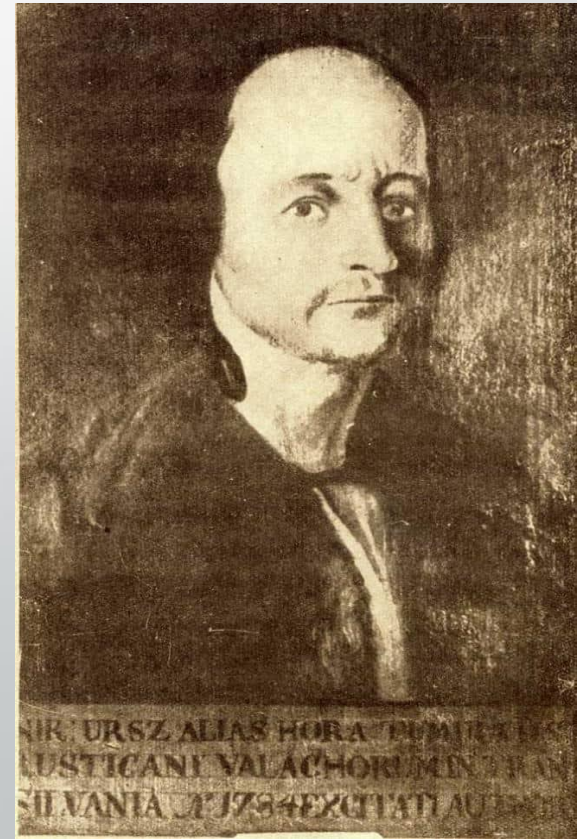

Mitul Eroului salvator la 1784. Împăratul Iosif al II-lea și Horea

Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, dr. Florin Popescu

Deva, 23 mai 2025

Introducere

- Cantitatea mare de izvoare documentare referitoare la răscoală
- Reinterpretarea cu un nou bagaj conceptual a desfășurării evenimentelor deopotrivă la nivelul elitei, autorităților și la cel al maselor largi implicate în răscoală
- Imaginarul social trebuie asociat și cu momente istorice abordate în general tradițional ► ► recenta sinteză în 5 volume, coordonată de Corin Braga, despre *Enciclopedia imaginariilor din România*, și vol. III, *Imaginar istoric*, ed. Sorin Mitu, Iași, Polirom, 2020
- Marile momente de criză, de rupturi sociale, politice (răscoale, revoluții etc.) generează o varietate de atitudini comportamentale și clișee ► ► Similitudini între 1784 și 1848

Mituri politice și realitate istorică

- ansamblurile mitologice care au dominat imaginarul politic în epoca modernă sunt: *conspirația, salvatorul, vârsta de aur și unitatea*
- Comunicarea va insista asupra mitului *Eroului Salvator*, fiindcă în 1784, **doi lideri** au acaparat, în zona Munților Apuseni cel puțin, mai tot spațiul public și au lăsat urme adânci în percepția contemporanilor și a urmașilor:
 - Împăratul **Iosif al II-lea**
 - **Horea**

„Bunul împărat” sau eroul salvator

- Ubicuitatea mitului bunului împărat sau a eroului salvator, respectiv credința românilor ardeleni în monarhul bun și drept aveau o tradiție îndelungată
- Vizitele împăraților Habsburgi în Transilvania, înscrise într-un scenariu foarte bine articulat, aveau menirea de a livra către comunitate o imagine ce coagula *paternalism, dinasticism și autoritarism*; au fortificat sentimentele de loialitate ale românilor față de Tron

Exemplificări

- Identificarea împăratului Iosif al II-lea drept *Eroul salvator* al iobagilor a fost alimentată de ordinul acestuia din 31 ianuarie 1784, de a se recruta noi soldați grăniceri
- Invocarea monarhului este omniprezentă, asocierea acțiunilor iobagilor cu numele împăratului constituindu-se ca un veritabil „pansament”, o legitimare a violenței îndreptate împotriva nobililor
- La întrebarea pusă țăranilor din Ampoița anchetați la Alba Iulia între 25-27 noiembrie 1784 („Din a cui poruncă, din ce cauză și cu ce scop s-au ridicat acești tâlhari prădători, ce știi și ce ai auzit?”), răspunsul a fost invariabil că răsculații „taie, ucid și pradă domniile, nobilimea și maghiarimea din porunca împăratului” ► ► **și ezitarea armatei imperiale** în primele săptămâni a...
- L. Blaga a sesizat că țăranimea avea nevoie să se pună în slujba unei autorități superioare nobililor, care să susțină demersurile ei: „Iobăgimea, împinsă până la revoltă, nu se simțea destul de sigură să se conducă singură la un liman, ea se așeza sub scut împărătesc...”

Horea ca Erou Salvator

Era deja cunoscut în cercurile țărănești din zona Munților Apuseni datorită călătoriilor efectuate la Viena. ► ► imaginea lui a expandat rapid în spațiul public

- chemarea țăranilor la Mesteacăn pentru 31 octombrie s-a făcut în numele lui Horea, ceea ce denotă faptul că el avea deja o autoritate de necontestat
- Fapte care să sugestioneze mulțimea că Horea reprezintă conducătorul providențial, salvatorul pe care istoria l-a propulsat pentru a împlini toate năzuințele, vin din chiar gesturile, faptele pe care acesta le face sau îi sunt atribuite de diferiți martori

Exemplificări

- Petru Tsáki din Zlatna: „în toamna trecută, într-o zi de marți, după ce s-a luminat de ziuă, observând în Curechiu marea mulțime de români, s-a dus și el, cu care prilej a văzut cu ochii lui pe însuși Horea.(!), cunoscut lui dinainte, cu soțul său Cloșca, amândoi cu sumane lungi de lână, cum poartă obișnuit popii români. Amândoi sub aceste haine purtau pe piept cruce de aur, pe care o arătau mulțimii adunate: însuși Horea a vorbit mulțimii în aceste cuvinte: „Fiii mei, îi porunca de la împăratu să omorâți toți ungurii” - **crucea, simbolistica ei**
- Georg Michael Gottlieb Hermann, despre intențiile acestuia de a organiza o „țară românească”: „bătrânul Horea puse alți juzi și jurați în Domeniul de sus al Zlatnei, în Albac, spunând că de acum înainte el este acolo stăpânul de pământ. Ba până într-atâta și-a împins cutezanța, încât făcea pe oameni să creadă că Transilvania ar fi o țară dăruită românilor încă de un bătrân rege dac...”

Concluzii

- Răscoalele țărănești constituie exemple reprezentative ale rolului jucat de imaginar în mentalitățile și atitudinile colective ► ► mecanismul complex prin care imaginarul intervine “în cristalizarea refuzurilor și speranțelor care alimentează masele nemulțumite, impulsurile lor violente”.
- Confectionate fie în timpul răscoalei, fie moștenite din imagologia anterioară, clișeele vehiculate de martorii anchetați și de documente îmbogățesc considerabil universul fantasmagoric facilitând, într-o oarecare măsură, înțelegerea mai adecvată a fenomenului insurecțional la 1784.
- Horea și împăratul Iosif al II-lea s-au aflat în „concurență” în ceea ce privește orizontul de așteptare al țăranilor iobagi, ambii fiind investiți cu menirea de a fi salvatorii comunității sociale și naționale. Asocierea și concurența celor doi pare acum una firească, dat fiind faptul că vizitele lui Horea la Viena, primirea acestuia de către Iosif al II-lea în chiar primăvara anului 1784 au fost elemente suficient de puternice pentru a fi asociate în mentalul colectiv țărănesc.